

BOOKA.

Knjiga **117**

Edicija **Zapadno od sunca**

KARL UVE KNAUSGOR
MOJA BORBA
ŠESTI TOM

Naslov originala
KARL OVE KNAUSGÅRD

MIN KAMP
SJETTE BOK

Copyright © 2011, Forlaget Oktober as, Oslo
All rights reserved

ZA IZDAVAČA
Ivan Bevc
Nika Strugar Bevc

© za srpsko izdanje

BOOKA

11000 Beograd, Kapetan Mišina 8
office@booka.in

www.booka.in

PREVOD S NORVEŠKOG
Radoš Kosović

LEKTURA
Agencija Tekstogradnja

KOREKTURA
Borka Slepčević

DIZAJN KORICA
Vjeko Sumić

PRELOM
Bodin Jovanović

ŠTAMPA
DMD Štamparija

Beograd, 2019.

Tiraž 1500

Sva prava zadržana.

Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti
niti reprodukovati u bilo kom obliku bez pismene
saglasnosti izdavača.

Karl Uve Knausgor

MOJA BORBA

ROMAN

KARL UVE KNAUSGOR

S NORVEŠKOG PREVEO
Radoš Kosović

Šesti tom

BOOKA.

OSMI DEO

Sredinom septembra 2009. vozio sam do Tomasove i Marijine male vikendice između Hejanesa i Melea, trebalo je da me Tomas slika za sledeće romane. Iznajmio sam kola, crn audi, i tog prepodneva vozio auto-putem s četiri trake sa snažnim osećanjem radosti u grudima. Nebo je bilo sasvim vedro i plavo, sunce je gorelo kao da je leto. Nalevo se sjaktao Eresund, nadesno su se prostirale livade i žuta polja s plastovima, ispresecana ogradama, potocima duž kojih su rasli nizovi drveća i iznenadnim obodima šuma. Imao sam utisak da taj dan zapravo nije trebalo da dođe, predstavljao je nekakvu oazu leta usred izbledele krajolika jeseni, a to da ne bi trebalo da je tako, da sunce ne bi trebalo da gori tako snažno a nebo da bude toliko zasićeno svetlošću, probudilo je u meni izvestan nespokoj usred te radosti, ali nisam se obazirao na njega u nadi da će otići sam od sebe, umesto toga sam pevušio uz refren pesme „Cat People“, koja se baš tada začula iz stereo-uređaja, i uživao u prizoru grada koji se pojavio s leve strane: lučki kranovi, fabrički dimnjaci, stovarišta. Prolazio sam pored oboda Landskrune, kao što sam pre samo nekoliko minuta prošao Bašebek, s karakterističnom i uvek pomalo zastrašujućom siluetom nuklearne elektrane u daljini. Sledeći grad bio je Helsingborg; vikendica u koju sam se zaputio nalazila se nekoliko milja od njega.

Kasnio sam. Prvo sam dugo sedeo u velikom hladnom automobilu na parkiralištu, nisam znao kako da ga pokrenem, a *nisam mogao* da uđem u kancelariju firme za iznajmljivanje automobila plašeći se da će mi oduzeti kola ako otkrijem toliku neupućenost, pa sam čitao priručnik, prelistavao ga, ništa nije pisalo o paljenju

motora. Proučio sam kontrolnu tablu, a potom ključ, koji i nije bio ključ nego crn komad plastike. Pritiskom na njega otvorio sam kola, pa sam se sada zapitao da li neki sličan sistem pokreće motor. Kraj baze volana svakako nije bilo otvora za ključ. A šta je ovo? To je makar nekakva rupa?

Gurnuo sam plastiku u rupu i automobil se upalio. Sledećih pola sata vozio sam po centru Malmea tražeći pravi put za izlazak iz grada. Zbog svega toga sam na auto-put konačno izašao sat kasnije nego što je trebalo.

Kada je Landskruna nestala iza brežuljka, napipao sam telefon na susednom sedištu, uzeo ga i ukucao broj Gejra A. On me je svojevremeno predstavio Tomasu, upoznali su se u boksterskom klubu gde je Tomas radio na knjizi fotografija o boksu, dok je Gejr pisao rad na istu temu. Nisu baš bili skladan tandem, da se blago izrazim, ali gajili su veliko međusobno poštovanje.

– Gde si, dečko – rekao je Gejr.

– Ćao – kazao sam. – Možeš li da mi učiniš uslugu?

– Naravno.

– Pozovi Tomasa i reci mu da ću zakasniti oko sat.

– Naravno. Voziš?

– Da.

– Super.

– Fantastično je, za promenu. Ali sad moram da zaobiđem kamion.

– Pa?

– Ne mogu i da pričam na telefon.

– Jednog dana neko bi morao da prouči tvoju sposobnost za multitasking. Ali okej. Čujemo se.

Prekinuo sam vezu, promenio brzinu i pretekao dugačak beo kamion koji se blago njihao zbog otpora vazduha. Tog leta vozio sam celu porodicu u Koster, na putu su nas dvaput zadesile zamalonesreće, prvi put kad su mi kola proklizala na vlažnom putu, pri velikoj brzini, stvarno je moglo loše da se završi, druga stvar nije bila toliko ozbiljna, ali ipak me je uzrujala; u koloni nadomak Geteborga hteo sam da se prebacim u drugu traku, nisam video kola koja su prilazila,

i izbegao sam sudar samo zato što sam brzo prikočio. Potonje ljutito sviranje zarilo mi se u dušu. Posle toga mi vožnja više nije prijala, uvek je bilo male bojazni, sigurno zdrave, ali ipak, i preticanje kamiona me je zabrinjavalo, morao sam da se nateram na to, a posle takvog putovanja strepnja bi me uvek držala nekoliko dana, kao da sam pio. Duša nije marila što sam položio vožnju i imao dozvolu, zaostajala je i još živela u vremenu jednog od mojih velikih i ustaljenih košmara u kome sedam u kola i krećem da vozim iako ne umem. Pun straha na zavojitim norveškim putevima, sa opasnošću od iznenadnog dolaska policije koja mi je visila nad glavom, ležao bih u krevetu s jastukom i gornjim delom jorgana vlažnim od znoja.

Skrenuo sam sa auto-puta i izašao na sporedni put ka Hejanesu. Toplota se prosto videla, u punoći svetlosti i kao zarom prekrivenog neba, i u mekom svetlucanju kojim je sunce sve zasipalo. Svet se otvorio, tako sam osećao, i treperio je.

Deset minuta kasnije skrenuo sam na plato ispred supermarketa, parkirao se i izašao. Oh, bilo je čežnje u tom vazduhu. Nosio je plavetnilo mora, ali nije bio topao kao leti, bilo je daška svežine i spokoja u njemu. Dok sam prelazio asfalt ka supermarketu, gde su zastave lenjo visile, taj osećaj koji mi je vazduh pružio podsetio me je na nešto slično, kad sam jednog vrelog dana u italijanskom gradu rukom prešao po mermernoj površini, na njenu suptilnu koliko i iznenađujuću svežinu.

Kupio sam im korpu malina kao poklon, paklo cigareta i žvake za sebe, stavio korpu na suvozačko sedište i pošao poslednjom deonicom puta. Već stotinu metara posle supermarketa put je počeo da se spušta ka moru, uzan i ovenčan živicama mnogobrojnih malih belih letnjikovaca. Tomas i Marije živeli su skroz na kraju, s morem na zapadu i velikom zelenom livadom na istoku.

Kad sam zalupio vrata za sobom, Tomas mi je bos pošao u susret po travi. Zagrlio me je, a jedan je od malobrojnih ljudi koji mogu to da urade a da mi ne deluje nametljivo. Zašto, ne znam. Možda samo zato što je petnaest godina stariji i što mi je, iako se nismo dobro poznavali, uvek bio naklonjen.

– Ćao, Karl Uve – kazao je.

– Odavno se nismo videli – rekao sam. – Kakav fantastičan dan!

Hodali smo po travi. Vazduh je mirovao, drveće je mirovalo, sunce je visilo nad morem i slalo svoje ognjene zrake na krajolik. A sve vreme ipak i osećaj svežine. Davno nisam osetio takav spokoj.

– Hoćeš li kafu? – pitao je Tomas kada smo zastali iza kuće, gde je prethodnog leta napravio drvenu platformu, poput brodske palube, od kućnog zida do guste, potpuno neprohodne živice, čija se nepomična senka protezala nekoliko metara dalje.

– Može – rekao sam.

– Sedi dok je ne skuvam – kazao je.

Seo sam, spustio naočare za sunce na oči i zabacio glavu da upijem što više sunca dok sam palio cigaretu a Tomas punio nekakav sud pod slavinom u maloj kuhinji.

Izašla je Marije. Naočare za sunce stajale su joj na čelu, žmirila je ka nebu. Rekao sam da sam čitao o njoj u *Dagens niheteru* tog jutra, bio je to izveštaj o kulturnoj debati u kojoj je učestvovala. Nisam mogao da se setim šta je o njoj pisalo, iako sam se trudio, ali na sreću nije pitala, samo je rekla da će pogledati članak u biblioteci, u koju se ionako zaputila.

– Da li ti je knjiga već izašla? – pitala je.

– Nije, ali sad će, u subotu.

– Divno! – rekla je.

– Da – kazao sam.

– Vidimo se kasnije – rekla je. – Ostaćeš na ručku?

– Voleo bih! – osmehnuo sam se. – Poneo sam i Lindin rukopis. Možeš da ga pogledaš posle.

Marije je radila kao mentor u školi umetničkog pisanja na Biskops-Arneu, i pristala je da pročita Lindine nedavno završene pripovetke.

– Super – rekla je i vratila se unutra.

Ubrzo potom začuo se automobil s druge strane kuće. Tomas je izašao s dve šolje kafe i poslužavnikom mafina. Seo je, malo smo proćaskali, otišao je po aparat i slikao me dok smo razgovarali o sasvim drugim stvarima. Kad sam prošlog puta bio kod njih, čitao je Prusta, i još ga je čitao, kazao je, baš pre nego što sam stigao se-

deo je u bašti čitajući deo o bakinoj smrti. To je jedan od najlepših delova, rekao sam. Jeste, složio se, i ustao da me slika iz drugog ugla. Pomislio sam na to kako se malo čega sećam o bakinoj smrti. Snašla ju je iz čista mira. U jednom trenutku pela se na fijaker koji je trebalo da je poveze Luksemburškim parkom, u sledećem je dobila moždani udar od kojeg je nekoliko sati kasnije umrla. Ili beše nekoliko dana kasnije? Kuća puna lekara, sveobuhvatna zabrinutost koja prožima raspoloženje u prvoj fazi tuge, kad nespokoj nade još narušava apatiju. Sve iz vedra neba, potres.

– Dobro je – rekao je Tomas. – Šta kažeš da premestiš stolicu tamo do živice?

Uradio sam šta je predložio. Posle je ušao da pogleda slike u senci. Otišao sam u kuhinju po kafu, i bacio pogled na slike koje je pregledao na displeju kad sam prošao.

– Dobro je ispalo – kazao je. – Ako nije problem što ti nos izgleda malo duži.

Nasmešio sam se i izašao. Tomas se nije trudio da izgledam što bolje, niti da uhvati određen izraz, već obrnuto, koliko sam shvatio, hteo je da budem kakav jesam kad se sasvim opustim i ni na koji način se ne naprežem.

Izašao je bez foto-aparata i seo na sunce.

– Završili smo?

– Jesmo – odgovorio je. – Dobro izgleda. Možda ću snimiti celu figuru kasnije.

– Dobro – rekao sam.

Tih glasovi čuli su se na drugoj strani živice. Prekrstio sam noge i pogledao nebo. Nije bilo ni oblačka.

– Bio sam u bolnici da posetim jednog od mojih najboljih drugova pre nego što smo došli – kazao je. – Slomio je vrat.

– Užas – rekao sam.

– Da. Našli su ga na Gulmašplanu. Niko ne zna šta mu se desilo. Samo je ležao.

– Da li se osvestio?

– Jeste. Govori i sasvim je svestan. Ali uopšte se ne seća šta se desilo. Nema pojma ni šta je tražio na Gulmašplanu.

– Da li je bilo alkohola?

– Nije. Nikako, bolest je. I ranije mu se slično dešavalo, gubio je svest u stanu i budio se ne znajući šta se desilo. Ali ovoga puta su posledice ozbiljnije. Bojim se da se možda neće izvući.

Nisam znao šta da kažem, klimnuo sam glavom. Neko vreme smo sedeli u tišini. Tomas me je pogledao.

– Hoćeš li da se prošetamo?

– Mogli bismo – odgovorio sam.

Tri minuta kasnije zaključao je kapiju za nama i pošli smo po ispašom ogoljenim livadama koje su se blago spuštale do kame-nite obale i talasa koji su zapljuskivali kopno. Nekoliko dugorogih krava stajalo je na brežuljku i zurilo u nas. Iako su kuće bile samo pedesetak metara daleko, i iako je iza njih prolazio prometan put, ipak mi se činilo da hodamo po pustom vresištu. Možda zbog mora, možda zbog neobičnosti pašnjaka koji se spušta sve do obale. To je u ovom kraju obično najdragocenije zemljište, ne nešto što se životinjama stavlja na raspolaganje.

– Gore su odbrambeni položaji iz rata – kazao je Tomas i poka-zao niske betonske konstrukcije malo dalje. – Znaš, Danska nije daleko odavde.

– Bilo ih je i u mom rodnom kraju – kazao sam. – Ali te položaje su držali Nemci.

– Stvarno? – kazao je, podigao foto-aparat i slikao me iz profila naspram mora.

– Igrali smo se oko njih kad sam bio mali – rekao sam. – Posebno su nas privlačili bunker i u šumi. Samim tim što postoje! Bilo je to krajem sedamdesetih. Tad je već bilo prošlo preko trideset godina od rata.

Iako je jače duvalo tu na otvorenom, u obalu su udarali niski i slabi talasi. Krave su ponovo počele da pasu. Svugde su ostavljale balegu, negde je bila vlažna i meka, drugde suva i skorena.

– Tamo imamo jednu retkost – kazao je Tomas i pokazao baru u močvarnom predelu pokrivenom sitama i mahovinom, uzvišenjem zaklonjenim od mora.

– Kakvu? – pitao sam.

– Vidiš li onu baru?

Klimnuo sam.

– Tu živi vrsta žabe koje nema nigde drugde u Švedskoj. Živi samo baš tu. U toj maloj bari.

– Stvarno?

– Da. Izgleda da ih ima i u Finskoj. Zovu ih mukači. Ako imamo sreće, čućemo ih. Zvuče kao zvonca. Jednom sam na radiju slušao da su ih snimali i poredili s finskim žabama. Da poslušamo?

Zastali smo tik pred barom. Ni zvuk se nije čuo, izuzev vetra u ušima i blagog šuma mora.

– Ništa – kazao je. – Ne oglašavaju se uvek. A i sve ih je manje. U starim danima, pa i ne toliko davno, bara je pokrivala celu ovu oblast. Onda su kuće počele da se grade u blizini, pa je vodostaj opadao.

– Kako je moguće da ih ima samo tu?

– Ne znam. Verovatno ih je bilo na više mesta, pa su izumrle, osim ovde, gde im uslovi sigurno posebno pogoduju.

– Baš čudno.

– Da. Šteta što nisi mogao da ih čuješ! Zvuče zaista posebno.

Pošli smo dalje, do nekadašnjeg ribarskog seoceta koje je sada postalo vikend-naselje. Sve stare kuće bile su renovirane, sve bašte lepe na isti pedantan način, u dvorištima su se sjajili novi automobili. Vratili smo se putem koji je vodio između njih i ubrzo seli u bašticu iza kuće koju smo sat ranije napustili. Tomas je pristavio još kafe, Marije je spremala hranu.

Uz obed, omlet, prženi krompir, hleb i pivo, razgovarali smo o Junu Foseu. Marije je prevodila njegove drame na švedski, i upravo je završila jednu koju će postaviti u Kraljevskom pozorištu kasnije te jeseni. Fose je kao pisac prešao sa opisivanja sveta kakav se ukazuje, sa socrealističkih košmara malih neizbežnih stvari i odnosa iz prvih romana, punih neuroza i panike, na opisivanje sveta kakav zaista jeste, mračan i otvoren. Od sveta kakav može da bude u pojedincu, do sveta kakav jeste između nas, to je razvojni put njegovog stvaralaštva. Okretanje Bogu i božanskom posledica je toga. Svako ko se svojim radom udubljuje u uslove postojanja, pre ili kasnije mora raditi i s tim. Ljudsko ima i unutrašnju i spoljašnju granicu, a između

njih se nalazi kultura, u kojoj se ukazujemo sami sebi. Kod Fosea je ona tiha i skoro neodređena, otvorena prema spoljašnjim silama, vetru i tami, koji se prosto uzdižu i tonu u ljudima koje opisuje. Zbog toga ima nečeg predmodernog u njima, jer sve čime ispunjavamo vreme, sve novine, svi televizijski programi, čitav vir politike, vesti, glasina i poznatih ličnosti koji čini naš svet, moj makar, ne dotiče Foseovu narav. Zbog jednostavnosti njegovih poznijih dela neki govore o minimalizmu, a zbog njihove tame pominju Beketa, ali nema nikakvog minimalizma kod Fosea, već je to esencijalizam, i nema ničeg beketovskog, jer Beket je strog, ironičan, bez nade, njegova tama je hladna i ispunjena smehom, dok je Foseova topla, bremenita utehom, i nema smeha. Možda zato što je do nje stigao polazeći od unutarnjeg, a ne obrnutim putem, kao Beket?

Ništa od toga nisam mogao da kažem Tomasu i Marije, jer, kao što je slučaj s većim delom književnosti koju pročitam i umetnosti koju vidim, prema tome se nisam odnosio mislim. Fose je takav i takav, Beket je takav i takav, znam to, ali na tome se završava.

– Šta se dešava s tvojim stricem? – pitao je Tomas. – Da li je još onoliko ljut? Rekao si da će te na kraju izvesti na sud?

– Ništa se novo nije desilo – rekao sam. – Knjiga se štampa, pa ako i bude sudskog spora, biće ga kad izađe. Pretio je i da će se obratiti novinama. U suštini se toga najviše plašim. Da će štampa saznati za celu stvar.

– Ali ako neće da ljudi čitaju šta si napisao, to mu ne bi bilo mnogo pametno – kazala je Marije i podigla viljušku ka ustima. – Zar ne?

– Tako je, ali nema tu ničeg racionalnog.

Odgurnuo sam tanjir i zavalio se.

– Hvala – rekao sam. – Bilo je ukusno!

Pušilo mi se, ali čekao sam da završe.

Tomas je podigao glavu i pogledao me.

– Slobodno zapali, ako hoćeš – rekao je.

– Hvala – kazao sam i zapalio, pogledao tamnoplavu traku mora nad zelenom živicom, svetlucao je horizont, gde je sunce sve zbri-salo poput bombe, i gde se uzdizalo nebo, svetlije zbog izmaglice.

Toliko je bio lep dan.

Počeli su da raspremaju sto, ostavio sam cigaretu u pepeljari i pripomogao, stavio sam tanjire na pult pored Marije, koja je počela da ih pere. Bližila se šezdesetoj, ali delovala je mnogo mlađe, kao i mnogi koji se bave pisanjem; samo ponekad, načas, starost bi joj se pokazala na licu. Utisak o licu i samo lice dve su različite veličine, ispreplitane, kao slike koje predstavljaju jedno kad se gledaju njeni tamniji delovi, a drugo kad se gledaju svetliji, moglo bi se reći, osim što je lice beskrajno složenije. Ne samo što se menja iz časa u čas, u zavisnosti od raspoloženja koja struje iza i oko njega, već i iz godine u godinu, u zavisnosti od našeg odnosa prema njemu. Lice moje majke, na primer, meni je najčešće isto, vidim „mamu“ kakva je oduvek bila, ali onda malo okrene glavu, i iznenada, kao šok, vidim da je sada stara osoba, žena koja se bliži sedamdesetoj i kojoj možda nije ostalo više od deset godina života. Onda se opet okrene i nešto kaže, i ja ponovo vidim samo „mamu“.

Seo sam napolju, cigareta je još gorela, stavio sam je u usta i tako snažno povukao da se filter zagrejao, prvo pogledao nebo, potom Tomasa, koji je izašao s korpom malina u rukama.

– Ranije smo mogli da čujemo slavuja – rekao je i seo na drugi kraj stola. – Pre ne toliko mnogo godina.

– Šta se desilo? – pitao sam.

Slegnuo je ramenima.

– Jednostavno su nestali.

Dok sam sat kasnije vozio kući, kad se sunce nisko spustilo nad danskim kopnom s druge strane moreuza, razmišljao sam o nestalim slavujima. Bio je to savršen početak za roman koji ću napisati kad završim *Moju borbu*. Stariji čovek, umoran od života, šeta svojom baštom na Gotlandu, sedi u hladu i čita, odlazi u duge šetnje po obližnjoj šumi ili duž beskrajne obale, i svake večeri rano leže. Leto je, sunce preko dana peče, vegetacija je suva i sparušena, sasvim je sâm, nema žive duše u blizini. On se priseća razgovora koji je jednom vodio, pre više od trideset godina, na osunčanoj strani vikendice kraj obale Eresunda, kada je njegov prijatelj Tomas, sada mrtav kao i mnogi drugi prijatelji, počeo da govori o nestalim slavujima. Tada je

prvi put čuo za to. Ubrzo potom gledao je dokumentarac na televiziji o pčelama koje su nestale u SAD. Samo su iščezavale iz dana u dan, niko nije znao kuda su otišle, da li su potražile neko drugo mesto ili naprosto izumrle. Jedne nedelje, kada se šetao velikom bukovom šumom nadomak grada u kojem je tada živeo, zajedno s porodicom, video je nekoliko stotina mrtvih slepih miševa rasutih po zemlji. Novine su pisale o sličnim slučajevima, o velikim jatima ptica koje su padale s neba, ogromnim jatima riba koje su mrtve plutale po površini mora. Nešto se dešavalo u svetu, niko nije znao šta. Riba, da li se radilo o ogromnoj podvodnoj erupciji vulkana, o gasovima koji su se podigli i potamanili ih? Ili je to ljudsko maslo? Ptice, da li se to nekakva bolest raširila među njima? Ali zašto bi onda padale istovremeno? Da li je nekakav šok? Divlji losos je nestajao, neki su smatrali da se to dešava zbog pitomog. Nestajale su određene vrste leptira, da li se prirodna sredina toliko brzo promenila da nisu stigli da se prilagode? A onda, tokom nekoliko leta, neke od najvećih kolonija ptica prestale su da se gnezde duž obala severa. Šta se to dešavalo, niko tada nije mogao da kaže.

Svake večeri pre nego što će leći, ispiše nekoliko strana u sve-sci, mahom sebe radi, dani su mu toliko jednoliki da bi se bez tih beležaka glatko stopili. Zapisuje šta radi, kako se oseća, šta vidi, a s vremena na vreme i događaje iz nekadašnjeg života, koji se time nesistematično ukazuju.

To mi je bila ideja, razvijao sam je u mislima dok sam vozio kući. Da bi mi celo popodne bilo slobodno, jutro sam posvetio deci, dao sam im da jedu, obukao ih i odveo u vrtić, pa sam zato pošao od Tomasa i Marije tada kada sam pošao, da bi mi ostalo malo vreme-na koje sam mislio da provedem u jednom kafeu u Helsingborgu. Skrenuo sam nalevo sa auto-puta, prošao kroz nešto nalik na industrijsku oblast koja se prvo pretvorila u naselje, potom u duge nizove spojenih kuća sa obe strane ulice, niz strmu nizbrdicu, a onda se centar grada ukazao preda mnom, s lukom koja se sjaktala na svetlosti niskog sunca.

Jednom sam tu već bio s Lindom i decom, bio je to naš prvi izlet kad sam dobio vozačku dozvolu. Pošto mi je stigla opomena

za neplaćanje računa, pa nisam mogao ni da podižem kredit ni da iznajmljujem kola u Švedskoj, Linda je rezervisala automobil na svoje ime, izašli smo iz grada u ogromnom čudu nalik na minibus s kojim se nije moglo izaći na kraj, srce mi je lupalo, jedva sam uspevao da upravljam, a ujedno sam bio i srećan, činjenica da sâm vozim pružala mi je nečuvan osećaj slobode, kao da vožnja rešava sve moje probleme. Zato sam sada znao za parkiralište na kraju velikog keja, i polako pošao tamo.

Ogroman brod za krstarenje usidrio se malo dalje od pristaništa. Izgledao je kao da može da primi nekoliko hiljada putnika. Zaključao sam vrata i pošao. Na drugoj strani moreuza, začuđujuće blizu, nalazilo se ono za šta sam pretpostavio da je Helsingerski zamak. Na pomisao da gledam Hamletov dom¹ prošli su me žmarci niz leđa. Pokušao sam da uklonim sve što se od tog vremena pojavilo, od automobila, brodova i kuća, da vidim samo zamak u krajoliku, da pomislim na ogromne razdaljine koje su tada postojale i koliko su malo mesta ljudi zauzimali u svetu, kolika su bila prostranstva između njih, i onda pogledao zamak u kojem kraljev sin, skrhan očajanjem, jer otac mu je mrtav, a verovatno ga je ubio njegov ujak, možda leži u krevetu zureći u plafon, mučen ogromnim besmisлом koji se isprečio između njega i svih stvari. Njegovi prijatelji Rozenkranc i Gildenstern sede na klupi unutar zidina, bacaju duge senke po kaldrmi, opijeni svetlošću i dosadom.

Neko vreme sam gledao zamak pre nego što sam se okrenuo i pošao duž keja. Ponegde su se turisti naslanjali na ogradu i zurili u hladnoplavu vodu. Možda su dole plivale ribe, možda ih je sama dubina privlačila.

Centar se nalazio u podnožju strmog brda; od svih gradova u Skoneu koje sam video, samo je ovde bilo brda i uzvišenja. To je pružalo sasvim drugačiji osećaj prostora. Ušao sam u pešačku zonu, na njenom kraju nalazio se park; tamo, pod velikim senovitim stablima stajao je paviljon, gde sam nekoliko minuta kasnije

1 Elsinor je stari engleski naziv za Helsinger. Sam zamak zove se Krunborg. (Prim. prev.)

seo i naručio kafu. Ljudi oko mene govorili su na engleskom sa američkim naglaskom, sigurno su došli sa onog ogromnog broda.

Pogledao sam krošnje. Listovi nisu bili žuti, ali njihovo zelenilo nije bilo snažno i bujno kao leti, sada je bilo suvlje, bleđe. Oko mene su zvuci grada strujali vazduhom. Gume na asfaltu, brujanje motora, bat koraka, glasovi, smeh.

Hamlet je napisan krajem šesnaestog veka. Najstarije sačuvano izdanje je iz 1603. Pre nekoliko godina pomislio bih da je to bilo davno. Više ne. Sedamnaesti vek samo je nekoliko generacija iza nas. Gete je, na primer, sigurno sretao ljude rođene u sedamnaestom veku. Za Hamsuna, Gete je bio neko ko je umro jednu generaciju pre nego što se on rodio. A za mene je Hamsun neko ko je umro jednu generaciju pre nego što sam se ja rodio.

Ne, sedamnaesti vek nije bio davno.

Kelnerica s crnom keceljom prešla je ulicu s poslužavnikom u ruci. Sam kafe se nalazio u zgradi preko puta. Brzo je preletela dva stepenika paviljona, stala pred mene, spustila šolju kafe, bokalčić mleka i papirnu rolnicu sa šećerom na sto. Dao sam joj trideset kruna i rekao da je u redu. Nije me razumela, počela je da traži kusur po džepu kecelje, podigao sam dlan ka njoj, rekao ne, ne. Hvala, rekla je i okrenula se.

Kafa je bila prejaka, sigurno je stajala nekoliko sati. Nije se pila na ovoj toploti.

Upalio sam cigaretu i pogledao krovove preko puta, limom obložen dimnjak koji je odbijao sunčevu svetlost, ali tako da se kretanje svetlosti nije videlo, pa se činilo da je lim odaje, iz nekog neiscrpnog izvora. Tu i tamo bilo je sivocrnih ploča od argilošista, požarna stepeništa nestajala su iza kuća na drugoj strani.

U svačijem životu postoji horizont, horizont smrti, negde između druge i treće generacije pre nas, i negde između druge i treće generacije posle nas. Unutar te dve linije nalazimo se mi i svi naši. Izvan toga su drugi, mrtvi i nerođeni. Tu zjapi život bez nas. Zato je lik poput Hamleta mogao da postane tako značajan. Fiktivan je, neko ga je izmislio, dao mu misli i dela, i prostor u kojem može misliti i delati, ali stvar je u tome što fiktivnost više ne važi kao

razgraničenje, kao razlika, kada se izađe iz tog horizonta smrti. Hamlet nije ništa manje ili više živ od istorijskih ličnosti koje su nekad zauzimale prostor na ovom svetu; u izvesnom smislu svi odande su fiktivni. Ili, pošto je Hamlet bio sazdan od reči i pojmova, a oni od krvi i mesa, možda je samo on i njegov oblik života mogao da nadvlada vreme i prolaznost.

Ustaje li on u svojoj prohladnoj odaji? Penje li se uzanim stepeništem, na krov, prilazi li grudobranu? I šta onda vidi? Plavi moreuz, zelenu zemlju na drugoj strani, ravnicu koja se proteže u daljinu. Šta pomišlja? Šekspir je to napisao. Zemlja Hamletu liči na beživotnu pustinju. Vazduh, ta divna tavanica, taj fantastični svod, taj kraljevski krov ukrašen zlatnim plamenovima koji opisuje dvojici svojih prijatelja, Rozenkrancu i Gildensternu, za njega je samo skupina odurnih i kužnih isparenja. A čovek je samo sušta prašina. To je video sa zamka. Engleska reč za isparenja koristila se i za pomračen duh, a prostor koji se tu otvara, između pomračenja duha i sveta, nalik je bezdanu.

Izvadio sam telefon iz džepa jakne i ukucao Lindin broj. Odmah se javila.

– Kako si? – pitao sam.

– Dobro – odgovorila je. – U parku smo. Divno je vreme! Hajdi prvo nije htela da pođe, ali situacija se rešila. Kad stižeš?

– Uskoro. U Helsingborgu sam. Valjda stižem za sat. Samo da posle vratim kola i popnem se. Treba li da kupim nešto usput?

– Ne, mislim da imamo sve što nam treba.

– Okej – rekao sam. – Onda se vidimo. Čao.

– Čao – rekla je i prekinuli smo vezu.

Sedeo sam s telefonom u ruci i gledao uz ulicu. Dve žene u suknjama i sandalama, s torbama od lakog materijala, prolazile su trotoarom. Iza njih čovek na biciklu s detetom, koje ga čvrsto drži za leđa, na dečjem sedištu. Nosili su kacige. Čovek i naočare i odelo. Pomislio sam na Hajdi i nasmešio se. Uvek je htela da je nosimo. Da je bilo po njenom, nikad ni metar ne bi sama prešla, nego bismo je uvek nosili. Takva je bila od početka. Mnogo sam vremena provodio s njom kad nam je došla. Vanja je bila ljubomorna

i zaposedala je Lindu koliko je mogla, a ja sam nosio Hajdi. Sve dok nije napunila godinu i po, kada je došao Jon. Tada se naša velika prisnost završila. Ponekad bih se pomalo rastužio zbog toga. Ali tako je s decom, sve ide u periodima, a periodi prolaze. Uskoro će odrasti, i sve što su bili kao deca, sve što sam voleo, nestaće. Da, kada bih ih pogledao na slikama kad nisu imali više od godinu dana, ponekad bi me rastužilo što više nema onoga što su bili. Ali obično su toliko zaokupljali sadašnji trenutak i tako nam snažno kovitali dane da nije bilo mesta za takva osećanja. Sve je s njima bilo ovde i sada.

Ne bez olakšanja ubacio sam ključeve kola u poštu kancelarije *Europkara* sat kasnije; nije bilo izvesno da ćemo i ja i kola ostati čitavi posle dugog dana na putu. Sunce je obasjavalo visoki crni zvonik Crkve Svetog Petra nada mnom, dok je ulica ispod, kojom sam ubrzo pošao, bila zasenjena i hladna. Žurio sam koliko sam mogao, kao i uvek grizla me je savest zbog toga što nisam s porodicom, tačnije zbog toga što je Linda sama s decom. To mi je bilo u krvi. Hodao sam uz ulicu pored galerije „Hansa“, pored prodavnice audio-opreme i „Orvarovog“ kioska s viršlama, prešao ulicu, kroz parkić došao do kanala, prošao pored prodavnica „Granit“ i „Desajntorge“, pa preko mosta do pešačke zone, na čijem je kraju carevao žuto-beli hotel „Hilton“. Ljudi su pohrlili na ulice, obe bašte kafea bile su pune, mlade devojke su sedele dve po dve, ili tri po tri i ogovarale, nekoliko pubertetlija je galamilo, a bilo je i nekoliko muškaraca mojih godina, neupadljivijeg govora tela i odeće. Svi su ispijali pehar tog neočekivanog letnjeg dana. Ja sam bio istovremeno i spokojan i uzbuđen; bila su to lepa osećanja, ali tik ispod vrebala je strepnja.

Naš stan se nalazio blizu trga, preko puta „Hiltona“. Neprekidna struja ljudi je od ranog jutra do kasne večeri prolazila pored ulaza naše zgrade, stešnjenog između prodavnice „Sestrene Grene“ i restorana kineske brze hrane. Na samom trgu stajala je fontana, čije smo žuborenje slušali cele noći, kao i zvuke iz velikog osmougaonog kioska s hranom, gde su evergrin melodije i hitove iz osamdese-

tih puštali mušterijama, mahom ljudima iz drugih mesta koji su trpali viršle i hamburgere u usta, sa ogromnim skupinama kesa iz kupovine oko nogu. Po klupama malo dalje sedeli su beskućnici. Naš stan je bio na vrhu zgrade, na šestom spratu, i imao je terasu duž cele prednje strane. Jednom je Vanja bacila upaljač s nje, udario je u zemlju tik pored jednog para i pukao. Prepali su se i pogledali naviše, gde sam ja stajao pokušavajući pomirljivo da mašem, slučajno se desilo, nemojte se ljutiti...

Pogledao sam ogradu terase. Izvadio sam iz džepa ključeve, koji su nosili drugu uspomenu, jer na njima je bila slika Vanje i mene, ubačena u komad plastike, stojimo na brodu i pošli smo da gledamo delfine, na Kanarskim ostrvima, ima tri godine i drži me za ruku, ima belu kapu na glavi i napet izraz lica. Povukao sam narandžastu plastičnu pločicu preko senzora kraj vrata, začulo se škljocanje, gurnuo sam vrata i ušao u hodnik, pozvao lift, pogledao telefon dok sam čekao. Niko me nije zvao. Znao sam da nije. Jedini kojima bi palo na pamet da me pozovu na mobilni telefon bili su Ingve, mama, Ture, Espen i Gejr Angel. A svaki od njih je imao svoj ritam, i trenutno nije bio red ni na koga. Sa Ingveom i mamom pričao sam otprilike jednom nedeljno, s mamom najčešće nedeljom uveče. Sa Espenom bih se čuo otprilike svake druge nedelje, s Tureom možda jednom mesečno. S Gejrom A. čuo bih se nekoliko puta dnevno. To je u suštini bio čitav moj društveni život izvan porodice. Ali to mi je bilo dovoljno, hteo sam da tako bude.

Lift je došao, ušao sam i pritisnuo gornje dugme, pogledao se u ogledalu dok sam se polako uzdizao uzanim tamnim tunelom u sredini zgrade. Kosa mi je porasla tog leta, i udesio sam nekakvu bradu. Nije mi bila gusta, na obrazima mi skoro ništa nije raslo, pa bih se, svaki put kad se pogledam u ogledalo, zapitao da li glupo izgleda. Bilo mi je teško, u suštini i nemoguće da to odredim, jer nije bilo kriterijuma od kojih bih pošao. Kada bih pitao Lindu, naravno da je odgovarala da izgleda lepo. Da li je stvarno tako mislila? Ah, ko zna. A svakako da nikom drugom nisam mogao da postavim tako intimno i tašto pitanje. Zato sam se pre nekoliko nedelja obrijao. Kada sam sutradan došao u vrtić, Ola, moj jedini vršnjak među

roditeljima, otac Benjamina, trenutno Vanjinog najboljeg druga, dekan fakulteta Univerziteta u Malmeu, pogledao me je i pitao da li je na meni nešto drugačije. Zar nisam imao nešto na licu? Bio je ironičan, nije to hteo da nazove bradom, i pomislio sam da sam dobro uradio što sam je skinuo. Ali onda, tog petka, prisetio sam se slikâ koje smo napravili tog leta. Sedeo sam s Vanjom, Hajdi i Jonom u kafiću na Trgu Triangeln, gde smo odlazili svakog petka posle vrtića, dobijali su sladoled a ja sam pio kafu; tog popodneva pregledao sam i pokazivao im gomilu slika. Na jednoj sam stajao na obali u Esterlenu s Jonom u naručju. Pomislio sam da izgledam neobično dobro, brada i naočare za sunce davali su mi nešto... pa, *muževno*. A još i s Jonom u naručju izgledao sam kao... pa, bogami, kao otac.

Tada sam odlučio da ponovo pustim bradu. Ali sada, dok sam se uzdizao kroz zgradu, opet nisam bio siguran. Sutradan je trebalo da odem u Oslo, na intervju u vezi s promovisanjem prvog romana. To je nametalo misli o košuljama, sakoima, pantalonama, cipelama, frizurama i, dakle, bradi. Poslednjih godina sam sve to zanemarivao, nisam razmišljao šta nosim, mahom sam izlazio samo kad je trebalo da odvedem decu u vrtić ili ih pokupim, ili kad izađemo s njima vikendom, i to u grad u kojem sam znao samo šačicu ljudi za čije mišljenje nisam posebno mario. Bilo je slobode u tome, vucarao sam se naokolo u starim dugim pantalonama i širokim iznošenim jaknama, ružnim kapama i patikama, ali sada, kako je leto prošlo i objavljivanje se bližilo, i kad sam ugovorio prve intervju posle pet godina, sve se promenilo.

Automatski sam se okrenuo kad je lift stigao na šesti sprat, posle tri godine u toj zgradi znao sam tačno koliko mu treba da se popne, izašao sam u hodnik, pun naših dečjih stvari – dvoja kolica, skejtbord, Vanjin trotinet, Hajdin dečji bicikl – i otvorio vrata stana.

Jakne i cipele po podu, rasute igračke, zvuci televizora iz dnevne sobe.

Skinuo sam jaknu, izuo se i ušao. Hajdi i Vanja sede su priljubljene na stolici i zurile u televizor. Jon je u peleni stajao na podu s malom prikolicom u rukama i pogledao me. Linda je na sofi čitala novine.

Tepih je bio urolan, plišane životinje razbacane po celoj sobi, uz gomilu knjiga i plastičnih igračkaka, flomastera i papira po kojima su crtali.

– Kako je bilo? – pitala je.

– Dobro – odgovorio sam. – Zamalo da se sudarim kad je trebalo da sipam benzin. Znaš, dole u onom uzanom podrumu. Ali dobro je prošlo. Pozdravljaju te Tomas i Marije.

– Jesi li joj dao rukopis?

Klimnuo sam.

– Kako je, devojke? – pitao sam.

Nije bilo reakcije. Nepomično su sedele sa svojim plavim glavama i gledale televiziju. Na istoj stolici: večeras su u prijateljstvu.

Osmehnuo sam se, čak su se i držale za ruke.

– Tata podrum? – kazao je Jon.

– Ne – rekao sam. – Tata je danas vozio auto.

– Tata u podrum! – rekao je.

– Jesi li gladan? – pitala je Linda. – Ostalo je nešto od večere.

– Okej – rekao sam i otišao u kuhinju.

Tanjiri su im ostali na stolu, Vanjin i Hajdin puni hrane, skoro ništa nisu jele za ručak, oduvek su bile takve. U početku smo Linda i ja raspravljali o tome, ja sam bio za disciplinu što se obeda tiče, da ostanu za stolom dok ne završe, dok je Linda imala suprotno mišljenje, naime da sve u vezi s hranom treba da bude što slobodnije i sa što manje nametanja. Pomislio sam da je u pravu, a i zvučalo je strašno povezivati hranu s prinudom, pa smo ih svih ovih godina puštali da rade šta hoće. Kada bismo se vratili iz vrtića i kada bi zinule i povikale da su gladne, dobile bi parče hleba, jabuku, nekoliko ćufti ili šta im padne na pamet, a kada je hrana bila spremna i kada bi se našla na stolu, mogle su da sede koliko god su dugo ili kratko htele. Obično bi ostale nekoliko minuta, strpale ponešto u usta, a onda skliznule sa stolice i nestale u dnevnu ili svoju sobu dok bismo Linda i ja ostajali za stolom i jeli.

U tanjir sam sipao makarone i ćufte, švedsko nacionalno jelo, iseckao paradajz, sipao malo kečapa i seo. Prve godine u Malmeu razgovarao sam o tome s jednim ocem iz obdaništa. Šta oni rade s

ručkom? Rekao je da nemaju problema. Njihova ćerka sedi za stolom i lepo jede. Kako im je to pošlo za rukom?, pitao sam i potrudio se da ga sustignem na biciklu, išli smo na teren u Limhamnu da igramo fudbal, kao i svake nedelje pre podne. Zna da mora, kazao je. Kako zna?, pitao sam. Ne damo joj da radi šta hoće, odgovorio je. Mora da sedi dok ne završi, koliko god trajalo. Jednom je sedela do kasno uveče. Plakala je, vikala je, svašta je radila, apsolutno nije htela da jede. Ali na kraju je shvatila, sve je pojela, pa je mogla da napusti sto. Mislim da je sedela tri sata! Posle toga skoro da nije bilo problema. Pogledao me je i osmehnuo se. Shvata li šta govori o sebi?, pomislio sam, ali ništa nisam rekao. Isto je kad dobije napad tvrdoglavosti, nastavio je. Primetio sam da ponekad imaš problema s Vanjom. Jeste, rekao sam, pa šta radiš tad? Uхватim je, odgovorio je. Ništa dramatično. Samo je čvrsto držim dok ne prođe, ma koliko trajalo. Trebalo bi i ti to da radiš. Efikasno je. Da, rekao sam, nešto u svakom slučaju moram da smislim.

Čudna stvar oko tog razgovora, pomislio sam sada dok sam stavljao mlaku hranu u usta, bilo je to što sam njih – dakle to dvoje roditelja – smatrao alternativnim, što će reći mekim. On je mlađe dete nosio u marami, a u jednom kampu, u kojem smo bili s vrtićem, čuo sam ga kako govori o prednosti marame nasuprot uobičajenoj nosiljci. Više su nego obično brinuli da hrana bude zdrava i bez aditiva, odeća njihove dece bila je od prirodnih materijala koliko je to bilo moguće, i bili su među najaktivnijima na sastancima u vrtiću. Zato me je iznenadilo da baš kod njih naiđem na beskompromisne i devetnaestovekovne vaspitne metode. Ili je možda to pak upotpunjavalo moje poimanje, jer sam se oduvek pitao kako je njihova najstarija ćerka, koja se često igrala s Vanjom, toliko poslušna. Nikad ni sekundu nije sedela u kolicima, hodala je gde god su išli, nasuprot Vanji, koja bi počela da moljaka da sedne u kolica iza Hajdi na samo nekoliko metara od ulaza u vrtić.

Ponekad se dešavalo da odlučim da joj ne dam da istera svoje, i naravno da mi je na kraju to polazilo za rukom, ali posle sam se uvek osećao bedno. Zar je to ispravno? S druge strane je bilo dobro

za nju da jede sa nama, *dobro* za nju da hoda, *dobro* da se sama oblači, *dobro* da pere zube i leže u pravo vreme.

Jednom je Vanja pošla kući s njihovom ćerkom, da prespava kod njih, prvi put u životu. Došao sam po nju sledećeg jutra, rekli su da je dobro prošlo, ali po Vanji, koja se privijala uz mene koliko god je mogla, shvatio sam da nije bilo tako jednostavno. Rekao je da je nastala epizoda, ali da su je rešili, zar ne, Vanja? Šta se desilo?, pitao sam. Pa, tražila je još hrane, a kada su joj dali, ipak je nije htela. Zato je morala da ostane za stolom dok sve ne pojede.

Pogledao sam ga.

Da li je normalan?

Ali već je pošao da mi nađe njene čarape, i ništa nisam rekao, iako sam se naljutio. Šta mu pada na pamet, da ima pravo da prisiljava *moje* dete na nešto što je *on* umislio? Uzeo sam čarape koje mi je dao, navukao ih na Vanjina stopala, pružila je prvo jedno pa drugo, dao sam joj jaknu iskreno se nadajući da će je sama navući, kako ne bih ja morao da je oblačim pred njegovim kritičkim pogledom.

Linda se razbesnela kad sam joj to ispričao. Meni su došle mirnije misli, rekao sam da nije toliko strašno, a da je verovatno i dobro da vidi da drugi ljudi imaju druga pravila.

– Nije u tome stvar – odvrtila je Linda. – To je i kritika, zar ne? O, kako me nerviraju. To dvoje... Samo da je čuješ, kako je umišljena. Nečuveno.

– Inače, pozvali su Vanju da učestvuje u trci u šumi – rekao sam.
– Sledećeg vikenda, u Pildamu.

Nama takva aktivnost nikad ne bi pala na pamet. Za Vanju je to bila velika stvar. Mogla je da stane iza startne linije s brojem na grudima, da trči u čoporu druge dece po šumskoj stazi i dobije medalju i sladoled kad dođe na cilj.

Odveo sam je do starta s drugaricom iz vrtića i njenom majkom, dok je Linda čuvala Hajdi kod cilja. Vanja se ponosila brojem, a kada je sudija viknuo *sad!*, pojurila je koliko su je nožice nosile. Ja sam trčkarao pored nje pod drvećem, usred čopora dece i odraslih. Ali posle stotinak metara je usporila, a ubrzo i stala. Umorna sam, rekla je. Drugarica i majka su naravno već bile daleko ispred nas. Stale su,

okrenule se i čekale. Hajde, Vanja, rekao sam. Čekaju nas! Trčimo! I potrčali smo dalje, ona na svoj otromboljen način, ja pogrbljen i poput losa, sustigli smo ih i malo nastavili jedno pored drugog pre nego što su se drugarica i majka ponovo odvojile, a mi se opet našli daleko iza. Ta devojčica je trčala kao vetar. Vanja je teško disala pored mene i zastala. Možemo li malo da hodamo, tata?, pitala je. Naravno, odgovorio sam, možemo malo. Strpljivo su nas čekale dok ih nismo ponovo stigli, a onda smo nastavili stotinak metara dok se ponovo nije napravilo isto rastojanje. Hajde, Vanja, rekao sam. Nema još mnogo. Možeš ti to! I Vanja je stegla zube i potrčala dalje, možda su joj zastava na cilju i sladoled za koji je znala da je čeka ulili novu snagu. Njena drugarica je bila dvadesetak metara ispred nas, trčala je lako i lepo: da nije nas, davno bi stigla na cilj. Okrenula se i mahnula Vanji, ali onda, kad se ponovo okrenula, saplela se i pala. Pružila se koliko je duga, i odmah se plaćući uhvatila za koleno. Majka se nagnula nad njom. Približavali smo im se. Kad smo im sasvim prišli, izgledalo je da Vanja hoće da stane. Hajde, Vanja!, rekao sam. Još malo, pa si na cilju! Trči iz sve snage! I Vanja me je poslušala i iz sve snage potrčala pored drugarice koja je raskrvarila koleno, i ja sam trčao pored nje, prestizala je dete za detetom, kao vetar, i stigla na cilj!

Iza nas se drugarica podigla i počela da hramlje ka cilju. Vanji su stavili medalju oko vrata i dali joj sladoled. Pobedila sam, mama!, viknula je Lindi, koja je sa osmehom prišla gurajući kolica, s Hajdi kraj sebe. Tek tada sam shvatio šta sam uradio, i pocrveneo kao nikad dotad. Protrčali smo pored nje! Da bismo prvi stigli na cilj! Dok je ona, to detence što je celog puta zastajkivalo da nas čeka, krvarila na zemlji!

Iza nas je sad ona dobijala medalju i sladoled. Na sreću se ponovo razvedrila. Njen otac nam je prišao.

– Izgleda da si baš hteo da pobediš! – kazao je i nasmejao se.

Ponovo sam pocrveneo, ali shvatio sam da nije razumeo da je stvarno tako bilo. Ni u najluđim snovima ne bi pomislio da odrasla osoba može tako da se ponaša. Pretvorio je to u šalu baš zato što je bilo nezamislivo, da sam podbadao svoju ćerku da bi

pobedila njegovu, i to pomoću nesportskih metoda. Nisu imale ni četiri godine.

I majka je prišla i rekla isto, da sam se baš nameračio da pobedim. Oboje su uzeli zdravo za gotovo da je Vanja stajala iza toga, a da ja nisam uspeo da je zaustavim. To su mogli da razumeju, da četvorogodišnjakinja nema empatije prema drugarici. Ali da je nema čovek od skoro četrdeset godina, nalazilo se to izvan njihovog poimanja.

Goreo sam od stida dok sam se ljubazno osmehivao.

Na povratku kući ispričao sam Lindi šta se desilo. Smejala se kako mesecima nije.

– Svakako smo pobedili! – rekao sam.

Prošle su dve godine od tog događaja. Jon je imao samo mesec dana, Hajdi skoro dve godine, Vanja tri i po. To toliko dobro pamtim i zato što smo se tog dana mnogo slikali. Jon s krupnom bebećom glavom i uzanim naboranim bebećim očima, batrga se tankim golim nožicama i mlatara tankim golim ručicama u kolicima, Hajdi sa svojim krupnim očima, zdepastim telom i plavom kosom, Vanja sa svojim sitnim čistim crtama lica i osobenom mešavinom osetljivosti i poleta svoje naravi. Tada, kao ni sada, nisam mogao da ih povežem sa sobom, pre sam ih video kao tri mala ljudska bića s kojima delim stan i život.

Ono što su oni imali, a ja izgubio, bilo je veliko i sasvim očigledno mesto u sopstvenom životu. Često sam pomišljao na to kako se svakog jutra probude u sebi i u svom svetu, gde provedu ceo dan, primajući šta dođe, nikad to ne dovodeći u pitanje. Dok smo čekali Vanju, brinuo sam se da će se moja turobnost nekako odraziti na nju, jednom sam to čak i pomenuo Ingveu, koji je rekao da su deca u osnovi radosna, a ispostavilo se da jeste tako, uvek su težili radosti, i ako ne nastanu komplikacije, uvek su bili srećni i željni. Čak i kad im nije bilo tako dobro, kad bi se iz nekog razloga rastužili, uzrujali ili obeshrabrili, nikad nisu izlazili iz sebe, bilo je tako kako je, i to su prihvatili. Jednom će pogledati unazad i postaviti ista ova moja pitanja, zašto je bilo kako je bilo, zašto je sada kako je sada, koji je uopšte smisao mog života?

Oh, deco moja, voljena deco moja, kada to nikada ne biste pomislili! Kad biste uvek shvatali da ste sami po sebi sasvim dovoljni!

Ali verovatno neće biti tako. Svaka generacija živi svoj život kao da je prva, stiče svoja iskustva, prolazi kroz starosna doba, i dok usput uvid raste, smisao opada, ili ako ne opada, u svakom slučaju se više ne podrazumeva. Tako je. Pitanje je da li je oduvek bilo tako. U Starom zavetu, gde je sve izraženo kroz delanje, a priče su usko vezane za fizičku stvarnost, i u starogrčkim epovima, gde se životi odigravaju na sličan konkretan način, sumnja nikad ne dolazi iznutra, kao uslov ličnog postojanja, već uvek spolja, preko nekog događaja, na primer iznenadne smrti, dakle povezana sa uslovima spoljašnjeg temporalnog sveta. Ali u Novom zavetu je drugačije. Kako inače objasniti tamu u Isusovoj duši koja ga je na kraju navela da ode u Jerusalim i zatvara vrata za vratima dok samo poslednja i najprostija nisu ostala otvorena? Njegovi poslednji dani mogu se protumačiti kao postupak kojim je eliminisao sve izbore, kako sâm ne bi imao odgovornost za ono što se desilo, sporu smrt na krstu, već kako bi ga tamo odvela volja drugih. Isti pokret javlja se i u Hamletu, i njegova duša se pomračuje, i on otvorenih očiju ide ka svojoj propasti, i to tako da ona deluje sudbinska i nezaobilazna. U slučaju kralja Edipa zaista je reč o sudbini, on stvarno ne zna, ali kod Hamleta i Isusa u pitanju je svestan izbor i put. Edip je slep, Hamlet i Isus otvorenih očiju gledaju u mrak.

Ustao sam, oprao tanjir i stavio ga u mašinu za sudove. Dao nam ju je isti onaj par, preselili su se i nije im bila potrebna. Sve u svemu, mnogo su nam pomogli. Šta smo učinili zauzvrat?

Ne mnogo. Ja sam strpljivo slušao i njega i nju, postavljao pitanja i mnogo se trudio da izgledam kao da me zanima šta pričaju. Uveo sam ga u nedeljni fudbal. I dao sam mu primerak svog prošlog romana s posvetom. Ali dva dana kasnije rekao mi je da je knjigu dao ujaku „koji voli knjige“. Bila je za tebe lično, čoveče!, pomislio sam, ali ništa nisam rekao; ako to nije sâm shvatio, nisam mogao da mu objasnim.